

А. О. Сітковська,

к.е.н.,

Дніпропетровський державний аграрний університет

ФАКТОРИ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Проаналізовано стан конкурентоспроможності аграрних підприємств та досліджено фактори, які впливають на її зростання. Визначені особливості конкурентоспроможності аграрних підприємств при виробництві альтернативних видів продукції.

Essence of competitiveness of agrarian enterprises is analysed and factors that influence on her are investigational. Certain features of competitiveness of agrarian enterprises at the production of alternative types of products.

Ключові слова: *конкуренція, конкурентне середовище, конкурентоспроможність, внутрішні і зовнішні фактори, якість продукції.*

Keywords: *competition, competition environment, competitiveness, internal and external factors, quality of products.*

Актуальність проблеми. Проблема зростання конкурентоспроможності аграрних підприємств є однією з найбільш гострих та актуальних для аграрного сектора економіки України. Динамічність зовнішнього та внутрішнього середовища зумовлюють зміни в характеристиках конкурентоспроможності підприємства. При цьому головними вимогами до неї залишаються здатність вести успішну конкурентну боротьбу, протистояти у певний період основним конкурентам. Низький рівень розвитку ринкових відносин та відсутність внутрігалузевої конкуренції на аграрному ринку негативно впливає на діяльність підприємств та спонукає їх до визначення факторів, які оптимізують ринкові процеси та підвищують конкурентні переваги. Цього можливо досягти завдяки впливу внутрішніх і зовнішніх чинників. Отже, зростання конкурентоспроможності аграрних підприємств, формування та реалізації їх конкурентних переваг набуває все більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження конкурентоспроможності підприємств є предметом уваги багатьох вчених-економістів – Г. Азоєва, Е. Вогеля, Е. Ворнера, Р. Ербе, Д. Кісінга, П. Кругмана, М. Познера, М. Портера, Дж. Стренда, Е. Хекшера, В. Андріанова, Ю. Куренкова, В. Попова, В. Сіденка, С. Соколенка, Р. Фатхутдінова, О. Онищенко, М. Маліка, П. Макаренка, Л. Мельника, І. Червена, Л. Євчука, П. Саблука, А. Стельмашука, О. Школьного, О. Шпичака та ін. Однак чимало питань потребують

подальшого дослідження, насамперед, з'ясування факторів зростання конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування факторів зростання конкурентоспроможності підприємств в аграрній сфері економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Виробництво конкурентоспроможних продуктів в аграрній сфері є результатом господарської діяльності конкурентоспроможного підприємства, яке має можливість, виготовити та забезпечити необхідний рівень потреб споживачів. Ефективне використання наявного виробничого потенціалу, його примноження забезпечує підприємству конкурентні переваги на аграрному ринку. При цьому слід враховувати, що в аграрній сфері конкуренція має певні особливості, до основних з яких відносяться: державне регулювання аграрного сектору економіки, без якого неможливо витримувати конкуренцію з іншими галузями народного господарства, а саме за наявності диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, віддаленість сільськогосподарського виробника від кінцевого споживача тощо; наявність постійного тиску з боку потенційних конкурентів в аграрній сфері економіки.

Одним з факторів забезпечення високої конкурентоспроможності, в умовах, коли аграрна сфера зазнає дискримінації з боку переробної і торгової галузей та за наявності підвищених ризиків через невизначеність погодних умов є диверсифікація сільськогосподарського виробництва. Її використання можливе в трьох напрямках: здійснення переробки продукції безпосередньо в аграрних підприємствах підприємствах; оптимізація структури виробництва з метою вирощування найбільш прибуткових культур та розширення номенклатури послуг, які надаються аграрними підприємством. Стосовно останнього напрямку, то покращення конкурентоспроможності аграрних підприємства за рахунок широкого спектру послуг, є: надання техніки в оренду іншим підприємствам після закінчення збирання врожаю на власних площах; надання послуг населенню в машинному обробітку земельних ділянок; внесення органічних добрив; транспортні послуги тощо.

Крім того, ситуація, яка склалася в аграрній сфері економіки характеризується незадовільним станом ресурсного потенціалу та складним фінансовим положенням більшості аграрних підприємств; низьким рівнем розвитку ринкової та виробничої інфраструктури в ній; загострення соціальних проблем тощо. Так, середньомісячна оплата праці в сільськогосподарських підприємствах на початок 2010 року склала 1220 грн., що на 36 % нижче, ніж середня заробітна плата по країні, зростає питома вага безробітних у сільській місцевості [3]. Дана ситуація спричинена відставанням росту цін на продукцію сільського господарства від цін на промислову продукцію для аграрного виробництва. Зростання конкурентоспроможності аграрних підприємств в результаті пом'якшення впливу диспаритету і зростанні вільних фінансових ресурсів можливе в напрямку проведення модернізації виробництва, впровадження нових прогресивних технологій та інвестиційної привабливості.

На сьогоднішньому етапі розвитку аграрного сектору економіки підприємства з метою зміцнення позицій в жорсткій конкурентній боротьбі в повній мірі мають використовувати об'єктивні переваги, якими володіють внаслідок свого географічного положення, територіальних та кліматичних особливостей. Це перш за все сприятливі кліматичні умови та родючі чорноземи.

Нині аграрні підприємства використовуючи значний земельний потенціал та традиційно екстенсивний шлях розвитку виробництва без значних інвестицій забезпечують внутрішній і зовнішній ринки багатьма видами екологічно чистої продукції сільського господарства. Враховуючи, що потреба в органічній продукції в світі сьогодні дуже велика, аграрні підприємства повинні використати дану можливість, а саме виробництва екологічно чистого продовольства. Наявність в достатній кількості придатних для сільськогосподарського виробництва родючих земель, сприятливий клімат є основними факторами розвитку українського ринку екологічно чистої продукції.

Розвиток органічного землеробства поєднуючи в собі економічну ефективність та екологічну безпечність землеробства є потужним фактором зростання конкурентоспроможності аграрних підприємств. Одним з головних стримуючих факторів його впровадження в господарську практику є відсутність належного механізму мотивації аграрних товаровиробників щодо поступового переходу до даного виробництва.

Обґрунтування доцільності впровадження органічного землеробства слід проводити за рахунок порівняння сукупних витрат на вирощування екологічно чистої продукції в аграрних підприємствах регіону з виручкою від її реалізації за формулою:

$$\sum_{i=1}^n (V_{ек(i)} \times S_{ек(i)} \times Ц_{ек(i)}) - C_{ек(i)} \geq Z_{ек(кан)} \times r$$

де, $V_{ек(i)}$ - середня врожайність i -тої сільськогосподарської культури, вирощеної в екологічно чистих умовах в аграрних підприємствах певного регіону;

$S_{ек(i)}$ – площа земельної ділянки, зайнята i -тою сільськогосподарською культурою;

$Ц_{ек(i)}$ – ринкова ціна реалізації i -тої екологічно чистої сільськогосподарської продукції;

$C_{ек(i)}$ – повна собівартість вирощування та реалізації i -тої сільськогосподарської культури в екологічно чистих умовах;

n - кількість видів сільськогосподарських культур, що вирощуються в аграрних підприємствах певного регіону.

$Z_{ек(кан)}$ – сукупні капітальні витрати, пов'язані зі створенням та функціонуванням спеціальних аграрних підприємств певного регіону;

r – банківська облікова ставка [2].

Проведене економіко-екологічне обґрунтування визначить основні економічні фактори мотивації аграрних підприємств для впровадження органічного виробництва. Крім того, до чинників мотивації аграрних виробників є зростання попиту споживачів на органічну продукцію і скорочення попиту на сільськогосподарську продукцію, вирощену без дотримання екологічності. Так як аграрні товаровиробники здійснюватимуть виробництво продукції, яка користується попитом, на який впливатимуть як цінові так і нецінові фактори.

Як свідчить світова практика ціна на екологічно чисту продукцію є вищою ніж на продукти виготовлені за інтенсивними технологіями, що пов'язано з більшими виробничими витратами при органічному виробництві. На ринку збільшення ціни на товар веде до зменшення попиту на нього. Отже аграрні підприємства не зацікавлені у вирощуванні органічної сільськогосподарської продукції. Розвиток виробництва останньої на ефективних засадах можливе за умови державної підтримки аграрних підприємств - виробників органічної продукції за допомогою: державного замовлення, надання субсидій і дотацій, пільговий режим кредитування та оподаткування, державне регулювання цін на продукцію, отриману в екологічно чистих умовах, соціальна реклама тощо. Так, для стимулювання товаровиробників при виробництві екологічно чистої продукції пропонується економічний механізм, який складається з трьох блоків [1, с. 9 -10].

До першого блоку входять: пільгове оподаткування; пільгове кредитування; підвищення закупівельної ціни; централізовані капітальні вкладення; пільгові ціни на послуги і засоби виробництва; державне страхування. Пільги повинні надаватися підприємствам, що виготовляють конкурентоспроможну, екологічно чисту продукцію, реалізують природоохоронні, ресурсозберігаючі технології та надають екологічні послуги. Податкові пільги, встановлені на 3 – 5 років, сприяли б підтриманню фінансової стійкості аграрних підприємств, тому що при виробництві екологічно чистої продукції в перші роки спостерігається, як правило, зниження врожайності, яке не завжди супроводжується скороченням витрат виробництва. До другого блоку належать такі інструменти: зниження цін на екологічно забруднену продукцію; система штрафів; підвищення плати за землю, що не відповідає екологічним вимогам. До третього блоку входять: екологічні стандарти на сільськогосподарську продукцію; контроль продукції її екологічність; екологічний моніторинг; екологічна сертифікація. Останній блок сприяв би появи

конкурентоспроможних вітчизняних торговельних марок сертифікованих продуктів харчування, їх успішному просуванні на внутрішньому і зовнішніх ринках.

При цьому даний економічний механізм повинен забезпечити пріоритетність інтересів споживачів, а не економічних вигод аграрних підприємств за будь-якою ціною. В зв'язку з цим аграрні підприємства повинні орієнтуватися перш за все в зацікавленості окремого споживача і суспільства в цілому щодо органічної продукції при забезпеченні відповідної її ефективності.

Ефективному функціонуванню аграрних підприємств - виробників органічної продукції сприятимуть зміни в інвестиційній політиці. Створенню збалансованого регіонального ринку органічних продуктів харчування інвестиційна політика повинна починатися з розробки галузевої програми по основних видах продуктів. За кожним продуктом слід сформувавши галузевий центр з повноваженнями по розробці і реалізації цих програм. До функцій таких центрів входять пошук компромісів між інтересами виробників і споживачів, заходи щодо регулювання попиту і пропозиції, підтримки узгодженого рівня цін на внутрішньому ринку [2]. Також, для більш успішного просування на ринки розвинутих країн вирощування експортної органічної продукції аграрними підприємствами доцільно організувати у формі спільних підприємств з провідними світовими компаніями – виробниками продуктів харчування, що сприяло б притоку інвестицій, а також надало б кінцевій продукції відповідного іміджу та рекламного супроводу.

Висновки

Отже, підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств сприятиме впровадження на державному рівні заходів, які дозволять товаровиробникам пристосуватися до адаптаційних змін, що виникають в умовах загрози руйнування ресурсної бази аграрної економіки, її технологічної деградації, фізичного та морального зносу основних засобів тощо. Програма адаптації та розвитку життєво необхідна і в зв'язку з негативними процесами в соціальній та демографічній сферах в сільській місцевості. Крім того, для аграрних підприємств різних форми господарювання проводити державну підтримку, яка повинна бути спрямована на досягнення паритету доходів сільськогосподарських товаровиробників з доходами працівників інших галузей народного господарства; встановити стимулюючі закупівельні дотації для окремих видів сільськогосподарської продукції, систему пільг, зменшити податковий тиск; відновити інтеграційні процеси сільського господарства з підприємствами інших галузей АПК та забезпечити паритетні умови їх функціонування; обмежити кількість посередників, які займаються реалізацією сільськогосподарської продукції тощо.

Список використаної літератури

1. Борисова В. А. Економічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої продукції / В. А. Борисова // Економіка АПК. - 2001. - №10. – С.8 – 11.
2. Жулавський Ю. Еколого-економічне обґрунтування спеціальних сировинних зон [Електронний ресурс] / Ю Жулавський, В. П. Гордієнко. – Режим доступу: [http:// www. ecoinfo.com.ua/](http://www.ecoinfo.com.ua/).
3. Сільське господарство України. Статистичний збірник за 2009 рік. – К.: ДП „Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. – 375 с.